

ego

DEZE MAAND

Bert Vuysje: Prijs voor Breuker

Jan Haasbroek: Bezinning op activisme Pag. 10 en 11

Peter Morée: Melville's Rode cirkel Pag. 6 en 7

Samenwerking II

In het rapport „GV Model 1980” van de legerpredikanten, dat vorig jaar is verschenen, wordt uitvoerig gesproken over een eventuele samenwerking tussen aalmoezeniers en dominees maar over de humanistische raadslieden wordt met geen woord gerept.

Ik heb daar in het april-nummer 1970 van Ego reeds op gereageerd door onzerzijds de bereidheid uit te spreken om aan het overleg over samenwerking deel te nemen.

Ondertussen is op 1 september 1970 het rapport „Nu en Straks” van de humanistische raadslieden verschenen waarin op de samenwerking uitvoerig wordt ingegaan. Ik geef twee citaten uit dit rapport:

1 (blz. 22) „De jonge mensen van vandaag hebben ons gezamenlijk nodig om uit de geestelijke en ethische krachten van christendom en humanisme de impulsen te vinden, die tot verheldering van het maatschappelijk en persoonlijk leven leiden. Dat zal moeten gebeuren in een kritische en toegewijde confrontatie waaraan iedere concurrentie vreemd is.”

2 (blz. 28 en 29) „Vanuit de humanistische geestelijke verzorging zouden wij een samenwerking met de joodse, katholieke en protestantse geestelijke verzorging, zonder dat van een samensmelting sprake zou zijn, toejuichen. We denken daarbij vooral aan het gezamenlijk organiseren van bijeenkomsten, waarin op kritische wijze een geestelijke en zedelijke doordenking van de maatschappelijke problematiek aan de orde wordt gesteld. We zullen niet moeten schromen om ook de militaire situatie zelf daarbij in ogenschouw te nemen. Een werkelijke deelname van militairen uit alle rangen, op basis van vrijwilligheid, zou daarbij het doel moeten zijn. De tijd voor zulke bijeenkomsten zou gevonden kunnen worden door bepaalde g.v.-bijeenkomsten te combineren, zodat tenminste een gehele morgen of middag beschikbaar zou komen. Daarnaast zouden ook afzonderlijke geestelijke-verzorgings-uren moeten blijven bestaan, opdat een verwerking in eigen kring mogelijk blijft.”

Nu is Ds. R. J. van Pagée, één van de samenstellers van het rapport „GV Model 1980” in een lezing voor de jaarlijkse bijeenkomst van gereformeerde krijgsmachtpredikanten nader ingegaan op de reacties op dit rapport en daarbij heeft hij de humanistische raadslieden wel genoemd.

Ik citeer uit het schriftelijk verslag van deze lezing:

(blz. 6) „In deze lijn acht ik ook een zinnig antwoord mogelijk aan de hoofdredacteur die in „Ego” van april 1970 in zijn artikel „Samenwerking” het rapport „GV Model 1980” in breder kader zet, maar eindigt met de woorden: „Ik hoop dat dit artikel gezien zal worden als een bereidverklaring onzerzijds om aan overleg over samenwerking deel te nemen.”

Het is n.m.m. uitgesloten dat Christus-belijdende kerken de geestelijke verzorging van hun leden kunnen delegeren aan niet-Christus-belijdende humanistische raadslieden.

Maar hen verzoeken mee te doen in de studieweken en cursussen die in het rapport worden voorgesteld voor GVers, waar uiteraard zowel principiële als praktische onderwerpen ter sprake moeten komen, zou ook een niet geringe uitdaging zijn om onszelf „rekenschap te geven van de hoop die in ons is,” zoals de apostel Petrus in zijn eerste brief formuleert.

Het is duidelijk dat Ds. Van Pagée iets afwijst wat wij niet vragen. Wij vragen niet dat de kerken hun geestelijke verzorging aan ons delegeren, evenmin als we aanbieden dat de kerken ons werk zouden overnemen. We vragen samenwerking in de strijdkrachten waar dat nuttig en mogelijk is. Ds. Van Pagée denkt daarbij nog uitsluitend aan gezamenlijke besprekingen tussen aalmoezeniers, dominees en raadslieden en hij vindt dat al een hele uitdaging.

Zonder deze uitnodiging af te slaan moet mij van het hart dat de wens van vele militairen om ons gezamenlijk te ontmoeten voor de troep daarmee nog allerminst is gehonoreerd.

Zullen we dit punt, wat militairen zelf wenselijk vinden, ook eens ter sprake brengen?

H. LIPS

ego

Maandblad van de humanistische geestelijke verzorging voor militairen

Nr. 2, februari
10de jaargang

Redacteur: H. Lips, Hoofdredacteur

Adres redactie en administratie:

Bureau Hoofdredacteur,
Coornherthuis, Hoofdstr. 84,
Driebergen
telefoon 03438 — 2878

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Rien Robijns
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdredacteur Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

Israël! Leonard Freed kwam thuis met een geweldige serie foto's. Dit is er één van. Een blonde vrouw in een Kibboets. De spanning is van haar gezicht te lezen.

Willem Breuker: ontevreden prijswinnaar

„Willem Breuker neemt in het Nederlandse muziekleven een uitzonderlijke plaats in, en het valt moeilijk in zijn werk de scheidslijn te trekken tussen wat men doorgaans onder jazz verstaat, en de contemporaine muziek — te meer daar hij er altijd naar gestreefd heeft die, volgens hem denkbeeldige, scheidslijn te negeren,” schreef de jury die hem het afgelopen najaar de Wessel Icken Prijs 1970 (de grote prijs van de Nederlandse jazz) toekende.

„Al zijn activiteiten worden gekenmerkt door een enorme inzet, die de motor is van zijn veelzijdigheid. Met humor, zelfspot en integriteit gaat Willem Breuker al meer dan 6 jaar zijn eigenzinnige weg door het Nederlandse muziekleven, waarbij hij zijn toehoorders steeds genadeloos voor het blok zet.”

„Orgeldraaiers, mandolinespelers en refreinzangers spelen in Willem Breukers muziek een even belangrijke rol als jazzmuzikanten. De jury, die eenstemmig tot haar uitspraak kwam, twijfelt er niet aan dat zelfs door de toekenning van deze prijs de muziek van Willem Breuker niets van haar provocerende originaliteit zal verliezen.”

Met de woorden „provocerende originaliteit” sloeg de jury (waarin Jan Wolkers een belangrijke rol vervulde) in elk geval de spijker op de kop. Want zelden zal een bekroonde kunstenaar zich met zo'n verfrissend gebrek aan hielenlikkerij hebben opgesteld tegenover de instantie die hem zijn prijs gaf, als Willem Breuker dat ten opzichte van de Stichting Jazz in Nederland deed.

Nog geen week vóór de jury bijeenkwam, dinsdag 3 november, was Willem Breuker samen met drie andere jazzmusici bij een vergadering van het stichtingsbestuur binnengevallen. Het viertal had een reeks heftige verwijten op zijn lever: de stichting (met zijn bestuur van jazzliefhebbers en critici) werkte te beperkt, te langzaam, had te weinig de vinger aan de pols van het jazzleven, functioneerde ondoorzichtig en vooral buiten de musici om.

De bestuursleden, die er met enig recht op wezen dat de musici tot dat moment ook nooit veel belangstelling voor de stichting hadden getoond, bleken overigens bepaald geen aan hun zetel klevende bureaucraten. Ter plaatse stelden ze hun functies ter beschikking en er werd een voorlopige commissie van de vier musici en drie voormalige stichtingsbestuurders gevormd om aan een nieuwe structuur van de stichting te gaan werken.

Volksvergadering

Zes weken later, 21 december, werd een soort algemene volksvergadering van de Nederlandse jazzwereld bijeen-

geroepen, waar zo'n 50 man (onder wie een dikke 20 muzikanten) besloten dat de Stichting Jazz in Nederland voortaan in de eerste plaats door de musici zelf zou moeten worden gerund. De commissie van 7 werd tot bestuur verkozen, waarmee Breukers initiatief dus binnen twee maanden tot een volledige machtsovername in de stichting had geleid.

In diezelfde week, woensdag 23 december, vierde de stichting feest: de uitreiking van de Wessel Icken Prijs (vanouds de bekendste activiteit van de stichting) in Frascati te Amsterdam. Feestvarken Willem Breuker accepteerde zijn prijs (f 3000,— en een beeldje van Jan Wolkers als wisseltrofee) met een door de Vara-radio direct uitgezonden toespraakje, waarin hij alle speculaties dat hij misschien zou zijn „ingekapseld” drastisch de kop indrukte.

„Deze muziek krijgt vanavond pas voor het eerst in 1970 de gelegenheid om „live” uitgezonden te worden voor de radio,” verklaarde hij met begrijpelijke bitterheid. „Bij radio en t.v. is geïmproviseerde actuele muziek financieel ingedeeld bij de amusementsmuziek. Daar tegenover staat de hogere honorering van de serieuze muziek. (...) Deze avond is dan ook via financiële Jan Klaassen-foefjes tot stand gekomen, omdat voor deze speciale feestavond we bij de hoogstgeklasseerde ingedeeld zijn, te weten de serieuze klassieke concertgebouwmuziek.”

Boosdoeners

„Ik wek misschien de indruk dat radio en t.v. de enige boosdoeners zouden zijn,” vervolgde Breuker, „maar het zal voor een ieder duidelijk zijn dat onze mogelijkheden in het algemeen beperkt zijn. De malaise blijkt o.a. uit te weinig concerten tegen redelijke betaling, waardoor de slechte maatschappelijke positie van improviserende musici mede wordt verklaard.”

„Een overkoepelend orgaan als de Stichting Jazz in Nederland functioneerde tot nu toe nauwelijks. Haar bezigheden lagen meer in de hobbysfeer en hielden zich op geen enkele wijze bezig met de maatschappelijke situatie van musici waar ik mezelf toe reken. Zoals u weet hebben we in Nederland een dozijn symfonie-orkesten, ettelijke toneel-, ballet- en mime-bedrijven en een leger beeldende kunstenaars. De bestaansmogelijkheid van deze groeperingen wordt gewaarborgd

bij de gratie van een structurele overheids-subsidie. Het wordt dan ook de hoogste tijd dat de geïmproviseerde muziek door de overheid gewaardeerd en gesubsidieerd wordt op evenredige basis als de juist genoemde kunstuitingen.” aldus Willem Breuker.

Hoezeer Breuker zelf in zijn eigen muzikale activiteiten van de afgelopen jaren afhankelijk is geweest van die andere, wél gesubsidieerde kunstvormen, blijkt overtuigend uit zijn dubbelalbum „Instant Composers Pool 007/008” (twee langspeelplaten verpakt in een fraaie, met violet fluweel afgebiesde, ronde doos), dat een boeiend overzicht van zijn werk in de jaren 1969-'70 levert.

Zeven van de dertien stukken muziek

JAZZ

konden alleen maar ontstaan dank zij opdrachten die Breuker van toneelgezelschappen kreeg (voor muziek bij voorstellingen als „Toller”, „De Ruiters” van Aristophanes, en „Gezang van de Lusitaanse Bullebak”). Een achtste vertolking werd gerealiseerd in het kader van de (eveneens bij de gratie van de subsidie tot stand gekomen) film „Snelheid 40-70” van Johan van der Keuken.

Dubbelalbum

Breukers dubbelalbum (te bestellen door overmaking van f 16,— op postgiro 789553 t.n.v. ICP Records, Vinkenslag 22, De Hoef) bevat een hoop interessante muziek met een hele reeks prominente jazzmusici uit binnen- en buitenland: Hans en Peter Bennink, Willem van Manen, Misha Mengelberg, Rob du Bois, John Tchicai, Gunter Hampel, Jeanne Lee, Anthony Braxton, Arjen Gorter enz. enz. Maar het blijven voor het grootste deel vertolkingen die oorspronkelijk bedoeld waren als „gebruiksmuziek” ter illustratie van andere kunstuitingen. En het zou zeker de moeite waard zijn om Willem Breuker ook eens uitvoerig als autonoom componist/vertolker aan het werk te kunnen horen.

Maar om dat te bereiken, zal inderdaad — om met Breuker te spreken — „de hele situatie structureel moeten worden gewijzigd.” De toestand van nu, waarin de eigentijdse jazz door de subsidie aan andere serieuze muziekvormen kunstmatig in een ongunstige concurrentiepositie wordt gedrongen, betekent op de lange duur onvermijdelijk dat de jazz in Nederland weg zal kwijnen. En met al het jazztalent dat nu nog in ons land rondloopt, zou dat eenvoudigweg een grof schandaal en een onvoorstelbare culturele blamage zijn.

BERT VUIJSJE

Willem Breuker

Humanistisch Thuisfront

In het Humanistisch Thuisfront hebben de laatste maanden besprekingen plaats over een heroriëntering t.a.v. de werkzaamheden.

Als belangrijkste werkzaamheid van het thuisfront, zij het dat daarvoor een aparte stichting in het leven was geroepen, gold het oprichten en onderhouden van militaire tehuizen. Achter deze werkzaamheid moet op het ogenblik om verschillende redenen een vraagteken worden geplaatst.

In de eerste plaats is er van de minister in het afgelopen jaar een zachte aandring uitgegaan om te overwegen of met de bouw van militaire tehuizen wel op dezelfde manier zou moeten worden doorgegaan.

Deze suggestie is natuurlijk niet zonder reden gekomen. Het aantal dienstplichtige militairen loopt terug, er is meer bewegingsvrijheid gekomen en de financiële mogelijkheden voor militairen zijn groter geworden.

Bovendien klemt de vraag of er inderdaad bij iedere legerplaats drie militaire tehuizen moeten staan. Zijn de werkzaamheden van de militaire tehuizen niet zodanig dat volstaan zou kunnen worden met één of twee gezamenlijke tehuizen? Dat er veel dienstplichtige militairen zijn die aan een trits van drie levensbeschouwelijke tehuizen niet de minste behoefte hebben lijkt me nauwelijks aan twijfel onderhevig.

Toch is daardoor met name voor het Humanistisch Thuisfront een pijnlijke situatie ontstaan.

Van katholieke en protestantse zijde zijn er ieder (Duitsland meegerekend) ongeveer 50 militaire tehuizen, het Humanistisch Thuisfront heeft nog pas 5 tehuizen. Wel, zou men kunnen zeggen, laat het Humanistisch Thuisfront dan in die plaatsen waar zij zelf geen tehuizen heeft tot samenwerking zien te komen met de katholieke en protestantse thuisfronten om tot gezamenlijke exploitatie te komen van de daar aanwezige tehuizen. Het is een goede gedachte — maar voor samenwerking zijn tenminste twee en in dit geval zelfs drie partijen nodig. Nu heeft de protestante organisatie voor militaire tehuizen „Pro Rege” onomwonden laten weten dat zij niet peinst over samenwerking met ongodsdienstige humanisten. Bij de katholieken ligt dat ongetwijfeld wat anders maar toch staat men daar, tot nu toe, op het standpunt dat men moeilijk zonder de protestanten alleen met de humanisten kan gaan samenwerken.

Ziedaar de pijnlijke, en bijzonder onrechtvaardige situatie: de minister zegt, ook tegen het Humanistisch Thuisfront, u moet geen tehuizen meer bouwen maar samenwerken in de reeds aanwezige tehuizen.

Ondertussen zijn er 50 katholieke en protestantse tehuizen en heeft men dus aan die zijde niet veel behoefte meer

tot uitbreiding en het Humanistisch Thuisfront dat wel zou willen uitbreiden krijgt daartoe de kans niet en blijft met een te gering aantal huizen zitten terwijl iedere vorm van samenwerking bij voorbaat wordt afgewezen.

Dat is in Nederland mogelijk: door de pressie van de minister en de weigering van protestanten en katholieken wordt het Humanistisch Thuisfront eenvoudig „kalt gestellt”. En wij maar praten over verdraagzaamheid!

Om misverstanden te voorkomen: ik wil niet suggereren dat de ontstane situatie in de bedoeling van de minister heeft gelegen. Wel kan hem het verwijt treffen dat hij nu de situatie eenmaal is ontstaan te weinig heeft gedaan om een nieuwe opening voor het Humanistisch Thuisfront te maken. Het zal wel nodig zijn dat aan deze taak in de naaste toekomst politieke aandacht wordt besteed.

Op de goede weg?

Het bovenstaande neemt niet weg dat ook wij van het Humanistisch Thuisfront bereid zijn onder ogen te zien of we met de militaire tehuizen wel op de goede weg zijn.

In de eerste plaats kan dan worden gezegd dat wij gaarne bereid blijven om met de protestantse en katholieke tehuizen te bezien of tot samenwerking gekomen kan worden. De verduidelijking dat wij op deze wijze zouden willen profiteren van wat door anderen in de loop der jaren is opgebouwd lijkt mij, op zijn zachtst gezegd, bijzonder onwelwillend. In de eerste plaats heeft de overheid na de oorlog uit de belastinggelden, voor een belangrijk deel de bouw van alle tehuizen mogelijk gemaakt, in de tweede plaats is het Humanistisch Thuisfront bereid om vanaf het moment dat de samenwerking zou plaats vinden een redelijke financiële bijdrage daaraan te leveren.

Maar er is nog een geheel andere zaak aan de orde en daarop doelde ik o.a. toen ik in het begin van dit artikel sprak over een mogelijke heroriëntering t.a.v. de werkzaamheden. Het is de vraag of de militaire tehuizen, zoals zij thans reilen en zeilen, nog voldoen aan de behoeften van jonge mensen van vandaag. Wie in een boosaardige bui de militaire tehuizen vergelijkt met soldatencafés begaat hiermede een onrechtvaardigheid want vele militaire tehuizen bieden heel wat meer dan het gebruikelijke biljartje en het gebruikelijke pilsje. Er is in praktisch alle militaire tehuizen gelegenheid voor studie, vaak is er gelegenheid om zelf platen te draaien, er worden soms allerlei bijzondere avonden georganiseerd. En vooral de dienstplichtige militair vindt door de tehuizen in de naaste omgeving van de kazerne een plaats waar hij iets terugvindt van het door hem zo gewenste klimaat van de burgersamenleving.

In zoverre voorzien de bestaande tehuizen ongetwijfeld in een bestaande behoefte. Maar tegelijkertijd moet worden gezegd dat het overgrote deel van de tehuizen weinig of niet is mede gegroeid met de ontwikkelingsgang van moderne jonge mensen. Zo is er een grote kloof gekomen tussen het klimaat van de militaire tehuizen en al die plaatsen waar jonge mensen tegenwoordig in een zekere zelfstandigheid plegen samen te komen.

Er is ook weinig of geen inspraak van de dienstplichtige militairen zelf in de ontwikkelingsgang van de tehuizen. Zoals merkwaardig genoeg militairen weinig of geen inspraak hebben in de thuisfronten zelf. De hele thuisfronten verkeert nog, met de beste bedoelingen, in een sfeer van paternalisme en dat is in de tehuizen zelf duidelijk merkbaar.

Het is dit punt dat in de kring van het Humanistisch Thuisfront de aandacht heeft getrokken en wij willen daar iets aan gaan doen.

Ik kan hier niet vertellen wat we zullen gaan doen want als ik dat zou kunnen dan zouden we al weer veel te ver zijn. Wie een poging wil wagen jonge mensen in te schakelen bij activiteiten die voor hen zijn bedoeld moet niet van te voren gaan vaststellen wat er dan zal moeten gebeuren want dan zit je alweer in de paternalistische trend. Voor alles willen we een onderzoek instellen naar wat militairen zelf zouden willen.

Jonge staffunctionaris

Wij hebben een jonge staffunctionaris aangetrokken, mr. R. v. d. Wal, die als eerste taak krijgt dit onderzoek op te zetten. De inschakeling van dienstplichtige militairen is daarbij een eerste vereiste.

Wat er dan uit zal komen weet ik niet. Maar ik hoop dat er dingen uitkomen waardoor en de militaire tehuizen en het Humanistisch Thuisfront zelf drastisch gaan veranderen. Het is voor mij daarbij de vraag of b.v. de stichtingsvorm die het Humanistisch Thuisfront thans heeft gehandhaafd kan worden. Deze vorm is nl. de minst democratische die men zich kan denken. De naam trouwens zelf „thuisfront” lijkt mij nauwelijks meer aanvaardbaar, nieuwe inhoud en vorm zullen waarschijnlijk ook een naamsverandering moeten meebrengen.

Daarbij zal men dan ook wel zijn gedachten moeten laten gaan over de woordje „humanistisch”. Het is de vraag of het voor thuisfrontwerk nog wel zo zinvol is met nadruk een levensbeschouwelijke basis te kiezen. Men lope overigens door deze opmerkingen niet op de besluiten vooruit! Voorlopig willen wij niets anders dan een onderzoek.

Als de resultaten van het onderzoek voor ons liggen zullen we definitieve

besluiten moeten nemen hoewel ik hoop dat in de loop van het onderzoek reeds wijzigingen opduiken waardoor we alvast met enkele dingen kunnen beginnen.

Dienende functie

Er zijn trouwens ook enkele zaken die het Humanistisch Thuisfront ook zonder onderzoek reeds aan de orde wil stellen.

Eén daarvan is dat wij als Thuisfront t.a.v. de militairen een meer dienende functie zouden willen gaan vervullen. We zijn ervan overtuigd dat vele militairen soms op allerlei gebied advies en informatie zouden kunnen gebruiken die hen langs de thans aanwezige kanalen niet bereiken. Om eens enkele dingen te noemen: advies t.a.v. juridische aangelegenheden. Deze kunnen zowel zijn militaire als zijn burgerlijke staat betreffen. Natuurlijk zijn daarvoor in de militaire dienst soms zelf ook mogelijkheden maar wij hebben de indruk dat lang niet alle militairen, om wat voor redenen ook, daarvan gebruik maken. Informatie over sociale aangelegenheden. Is er dan niet de sociale dienst van het leger? O ja, maar maken alle militairen daarvan gebruik en is er niet behoefte aan een van de militaire dienst onafhankelijke instelling? Informatie op het terrein van de vele seksuele veranderingen. Maar er is toch de NVSH en er zijn ook nog andere instanties. Zeker, maar bereiken die de militair in de kazerne? Het lijkt mogelijk trouwens dat verenigingen die op het terrein van de seksuele informatie werken ook via een thuisfrontorganisatie juist voor militairen extra voorlichting zouden kunnen geven. Voorlichting op het gebied van de toekomstige beroepskeuze. Tot voor kort was er in de strijdkrachten een bureau voor maar als we goed zijn ingelicht werkt dat niet meer of nog slechts zeer beperkt.

Er zouden meer voorbeelden te noemen zijn. We zijn zeker nog niet aan het werk maar met het onderzoek naar de mogelijkheden zijn we wel al begonnen. We zullen, dat is ons wel duidelijk, daarbij voorzichtig moeten zijn om niet teveel hooi op de vork te nemen. Maar we willen straks wel iets doen. Het zou wel heel ideaal zijn als de militairen in de militaire tehuizen straks mensen zouden kunnen vinden bij wie zij op deze terreinen informatie zouden kunnen inwinnen. Alleen al daardoor zouden de tehuizen er ineens een belangrijke functie bij hebben gekregen.

Natuurlijk kunnen tegen zulke plannen ook allerlei bezwaren ontstaan. Vooral van de kant van de mensen die altijd bang zijn om zich aan koud water te branden. Wie wat doet neemt risico's op zich. En je zult goed moeten overwegen wat je wel en wat je niet kunt doen. Allicht. Maar de tijd is

voorbij waarin militairen in een geïsoleerde positie verkeerden, zij hebben er thans recht op de informatie te kunnen krijgen die ook in de burger-samenleving voorhanden is. Daarbij moet er natuurlijk voor worden gewaakt dat niet toch weer aparte instanties voor militairen in het leven worden geroepen want dan haal je de geïsoleerde plaats door een achterdeur weer binnen. Dat kan uiteraard het best worden voorkomen door bij dit werk van advies en informatie juist die instanties in te schakelen die in de burger-samenleving een soortgelijke taak vervullen.

Wil tot vernieuwing

Er is nog een andere zaak die op het ogenblik in het Humanistisch thuisfront aandacht heeft. De geestelijke verzorging in de strijdkrachten heeft het op het ogenblik bijzonder moeilijk. Allerlei rapporten getuigen daarvan en wijzen ook op een binnen de geestelijke verzorging aanwezige wil tot vernieuwing.

Maar waarom zou dan de geestelijke verzorgers in de strijdkrachten daarbij op hun eentje moeten werken? Zouden zij daarbij niet gesteund kunnen worden door die organisaties die zich nu juist vanuit de burger-samenleving voorstellen aandacht aan militairen te wijden. Natuurlijk zouden de thuisfronten daarbij op een bescheiden wijze te werk moeten gaan. Zij zullen op geen enkele wijze het werk van de geestelijke verzorging moeten trachten over te nemen. Maar zij zouden wel een ondersteuning kunnen geven. Ik wil graag een duidelijk voorbeeld geven opdat men over onze gedachten niet in het ongewisse blijft verkeren. De geestelijke verzorgers van allerlei richting hebben reeds duidelijk gemaakt dat zij naar een vernieuwing van methodiek en techniek streven voor wat hun vak betreft. Dat is geen gemakkelijke zaak want zelfs als men weet wat men wil dan is een heroriëntering op het gebied van de vakliteratuur en een herscholing van mensen noodzakelijk. Het is juist op dit punt dat een thuisfront b.v. steun zou kunnen verlenen aan een richting van geestelijke verzorging. Er zou literatuur verschaft kunnen worden, er zouden herscholingscursussen (een naar woord) kunnen worden georganiseerd. Zelfs al zou een thuisfront bij dit alles slechts materiële steun verlenen, maar daarbij behoeft het zeker niet te blijven, dan zou het zeker al belangrijk werk verrichten.

Het is slechts een voorbeeld maar er zijn stellig meerdere terreinen te noemen waarbij de geestelijke verzorging in de strijdkrachten een ondersteuning vanuit de burger-samenleving best zou kunnen gebruiken.

In ieder geval stelt men zich thans binnen het Humanistisch Thuisfront

voor dat een nauwere, en goed overwogen, samenwerking met de geestelijke verzorging een betere en modernere ontplooiing van die verzorging ten goede zou komen.

Op een keerpunt

In het bovenstaande zijn enkele grote lijnen aangegeven voor een nieuwe ontwikkeling van het thuisfrontwerk. Het is mijn vaste overtuiging dat al werkende zich daar nog nieuwe lijnen aan zullen toevoegen.

In zekere zin verkeert het thuisfrontwerk op een keerpunt. Bij de vele veranderingen die zich de laatste jaren in het maatschappelijk leven hebben voltrokken waarvan een veranderde opstelling van de jongeren en daardoor een veranderde houding tussen jongeren en ouderen één der meest kenmerkende elementen is lijkt het onwaarschijnlijk dat het thuisfrontwerk zich zal kunnen blijven voortzetten volgens het oude stramien. Nu daar ook nog bij komt een algemene twijfel aan de verdere voortgang op de oude manier van de bouw en exploitatie van de militaire tehuizen, nu is zeker het moment gekomen om zich nader te bezinnen op de toekomst van het thuisfrontwerk. Dat een dergelijke bezinning zich niet mag voltrekken buiten de meest belanghebbenden, de militairen, om, is voor mij een ding dat zeker is. Ik ben me er daarbij van bewust dat een modernisering van het Humanistisch Thuisfront de samenwerking met de andere thuisfronten wellicht eerder zal bemoeilijken dan vergemakkelijken. Maar tegelijkertijd vraag ik me af of een poging tot samenwerking op het oude stramien wel zo zinvol is. Zouden we elkaar niet juist beter kunnen ontmoeten op de vraag hoe we gezamenlijk voor het thuisfrontwerk, nieuwe zinvolle wegen kunnen vinden? Daarbij is het immers ook in het geheel niet nodig dat we alles samen gaan doen. En daar ligt misschien een kardinaal punt. Het is mij even duidelijk als de protestanten dat er tussen hen en ons belangrijke principiële verschillen zijn. Ook ik acht een volledig opgaan van organisaties en werk in elkaar een ongewenste zaak. Maar wat ik wel wenselijk vind dat is dat we zakelijk en nuchter met elkaar nagaan op welke punten wèl kan worden samengewerkt. En daarbij mogen dan inzichten en verlangens die bij militairen bestaan zeker meespreken. Wie zich daarbij op het standpunt stelt dat op grond van principiële verschillen geen enkele samenwerking mogelijk is doet tekort aan de gemeenschappelijke belangen die we ondanks alle verschillen hebben en aan de wil tot samenwerking die steeds meer in het maatschappelijk leven gestalte krijgt.

H. Lips

(voorz. Humanistisch Thuisfront).

Melville's rode cirkel

Alain Delon

De Franse film-industrie heeft een heel arsenaal van top-regisseurs: Chabrol, Lelouch, Costa-Gravas, Camus, Clouzot, Malle, Renoir, Tati. En Henri Melville, misschien wel de beste, veelzijdigste en meest geobsedeerde filmer van het hele stel, hoort uiteraard in dit gezelschap thuis.

Melville, een pseudoniem — volgens de burgerlijke stand heet hij Grumbach — is een filmer die niets liever doet dan „eenzaamheid” uitbeelden in zwart-wit of in kleur, en dan nog zijn die kleuren blauw, oker of bruin. Koele kleuren, want de door hem geregistreerde en geregisseerde films kennen geen enkele warmte. Het gaat er voornamelijk hard en zakelijk toe, veel spanning die mede wordt ondersteunt door die drie kleuren.

Critici schrijven dit gebruik van kleur in zijn films toe aan de meest eenzame periode in zijn leven toen hij tijdens de oorlogsjaren (van 1938 tot 1945) als gewoon soldaat in het Franse leger diende en zich die jaren zo ontzettend eenzaam (lees: afgesneden van enig menselijk contact) voelde dat hij dit aan publiek en „cast” wil meedelen. Het lijkt mij dan ook voor een acteur —

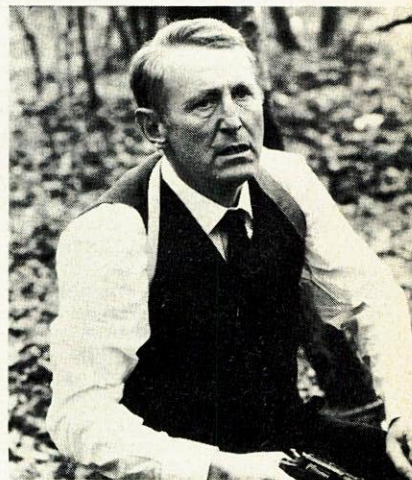
want actrices gebruikt Melville zelden, een uitzondering is misschien wel „Léon Morin, prêtre” met Jean-Paul Belmondo als de priester en Emmanuele Riva als de vrouw die verliefd (platonisch) is op hem — beslist geen eenvoudige opgave om onder deze regisseur te spelen.

Superbe thriller

De man die Melville's ideeën het best kan uitbeelden is ongetwijfeld Alain Delon. Hij speelde ook in Melville's superbe thriller „De samoerai” een keiharde, genadeloze gangster, en hij heeft thans opnieuw een hoofdrol gekregen in De rode cirkel (Le cercle rouge).

En wat in „De samoerai” ook al aan het begin vaststaat, de dood van de gangster, is opnieuw aanwezig in De rode cirkel. Een uitzichtloos einde, elke ontsnapping wordt gevolgd door een omklemming, oftewel arrestatie en opsluiting door de politie. Melville biedt de kijker geen oplossing. Die ziet alleen maar een opeenstapeling van wachten, hollen, stilstaan, ontsnappen, vluchten, doden. Een schijnbaar eindeloze reeks, die al-

FILM

André Bourvil

een ophoudt als de film ten einde is, doch dat einde is niet definitief. De harde jongens zijn dood; doch de man, de jager, de politieman, de chef, blijft achter, weliswaar levend maar geestelijk ook kapot, doordat hij geen prooi, geen ondergeschikte heeft om over te heersen.

Het is telkens weer een sombere spiegel die Melville ons voorhoudt. Hij wil iedereen ervan doordringen dat elk mens zijn eigen prooi is, dat elk mens zijn eigen graf delft, dat het leven helemaal niet zo rooskleurig is doch vol tegenslagen en rampspoed.

Enfin, een uiterst sombere visie op het hele mensdom, maar mét karakter. Want Melville schroomt niet alle facetten van het menselijk vermogen te ontgaten. Hij doodt, hij geeft hoop en leven, hij laat bestaan, hij trekt elk godsdienstig ritueel in twijfel, zie daarvoor „Leon Morin, prêtre”.

Homofiele teneur

Opvallend is echter wel dat hij elke film (en dat zijn er tot nu toe elf, sinds 1948) een homofiele teneur meegeeft, mer se niet het hoofdthema, maar opmerkelijk genoeg omdat het je als regelmatig filmkijker opvalt.

Delon had als gangster in „De samoeraai” nauwelijks contact met de andere sexe, hij heeft het nu helemaal niet. Slechts enkele foto's van een mooie juf die hij achteloos in een kluis of in een brullemant gooit, moeten je duidelijk maken dat dát voor hem heeft afgegaan.

„De rode cirkel” is Melville's elfde, maar niet zijn beste film. Dat vind ik nog steeds „De samoeraai”. Hij heeft in zijn laatste film duidelijk voortgeborduurd op het oosterse thema van „De samoeraai”; de kleuren zijn nagenoeg dezelfde, het ritueel, het doden en worden gedood, heeft dezelfde strekking. Qua spanning is deze rode cirkel voor mij geen drinkbare bron, wél het kijkgenot dat ik er aan heb beleefd. Want fotograaf/cameraman Henri Decae is een top-man, die letterlijk alles uit zijn apparatuur weet te halen.

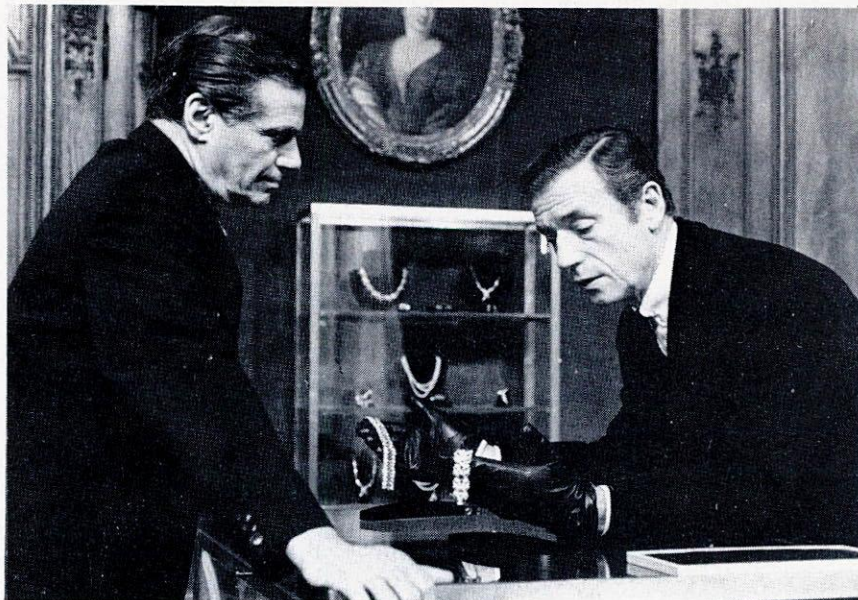
Magnifieke kleuren

Ik heb het hiervoor al geschreven, de kleuren zijn werkelijk magnifiek. Zo ook de situaties waarin de hoofdfiguren (Alain Delon, Gian-Marie Volonté, Bourvil, Yves Montand, François Périer) zich ophouden. Dramatisch, gedragen en tragisch bewegen zich zij voor het koele oog van Decae.

Zoals gezegd, Delon kent het klappen van de zweep bij Melville; niettemin zijn Volonté, Bourvil (zijn laatste film, een commissaris van politie) en Montand aan hem gewaagd. Ieder speelt zijn rol nauwgezet en naar behoren, haast fanatiek.

En, dat moet me van het hart, Bourvil is een openbaring als de politiefief met thuis drie vreemdsoortige katten en buiten de deur drie vreemde misdadigers heeft die hij net zo voorkomend behandelt als zijn dieren thuis. Alleen blijven de dieren in leven. Een onvermijdelijk einde, ook — helaas — voor Bourvil.

PETER J. MORÉE

Yves Montand

Filmroddel

Films and filming, het Engelse tijdschrift dat zoveel films en filmers in zijn kolommen doet, heeft in het januari-nummer onderscheidingen toegekend aan de beste films, regisseurs, acteurs, etc. Een opsomming lijkt me op zijn plaats, te meer daar het gelukkig nogal bekende namen zijn. Enfin, daar gaat-ie: de beste film, uitgebracht in Engeland, is The Arrangement van Elia Kazan; de beste buitenlandse film is L'aveu van Costa-Gavras; regisseur Michelangelo Antonioni krijgt een onderscheiding voor Zabriskie Point. Verder een pre-plaats voor George C. Scott in Patton en 1968 voor Dunaway voor The Arrangement. William Goldman krijgt een ere-plaats voor zijn scenario van Butch Cassidy and the Sundance Kid. Uit de lange lijst namen noem ik verder nog: Jean-Jacques Tarbes voor zijn kleuren-registratie van Borsalino; George Roy Hill voor Butch Cassidy; Michael Wadleigh voor de documentaire Woodstock en Robert Altman voor zijn MASH. Het tijdschrift geeft ook een „Award” aan Peter Fingers, die twaalf jaar lang twintig films heeft geproduceerd met als begintitel Carry On... In het „kleine” juryrapport wordt vermeld dat deze films ontzettend in de smaak zijn gevallen bij het publiek en dat zij „boven verwachting” veel publiek trokken.

Verder in Films and Filming foto's van Frank „the Voice” Sinatra in een westernrol. Dirty Harry Magee heet hij dit keer en hij wordt bijgestaan in deze „smerige” rol door George Kennedy, Anne Jackson en Lois Elam. Sinatra is een vrijbuiters die een vriend

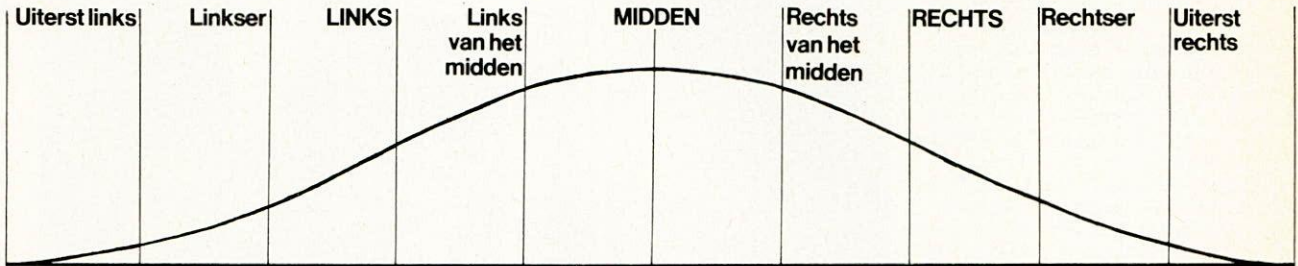
bestelt van diens laatste 400 dollars en zodoende een reeks gebeurtenissen laat ontstaan die niet meer te stoppen is.

Dennis Jonh Hall is een gerenomeerd schrijver in Films and Filming. In het december-nummer van dit tijdschrift startte hij een twee-delig artikel over de Amerikaanse acteur Rod Steiger. Daarin behandelde hij uiteraard diens eerste films en acteursprestaties. In het laatste nummer poneert hij de stelling dat het acteren van Steiger twee markante punten kent: een Methode en een zekere Krankzinnigheid. Allebei verklaarbaar. Wat het eerste betreft, Steiger is inderdaad steeds beter gaan spelen, planmatig zou je het haast zeggen en ten tweede, hij leeft zich inderdaad krankzinnig goed in in zijn rol. Een groots acteur.

Als je in een Engelstalig tijdschrift Nederlandse namen tegenkomt wordt het wel zaak alles twee maal te lezen. Want niet altijd zijn de dingen juist weergegeven, laat staan de namen goed gespeld. Gaat gelukkig niet op voor het artikel van Gordon Gow die een uitgebreide studie heeft gemaakt van de drie films (respectievelijk van Frans Bromet, Oliver Wood en weer van Bromet) behorende bij het ballet „Mutations” van Hans van Manen uitgevoerd door leden van het Nederlandse Dans Theater. Gordon Gow is eigenlijk vol lof over het gefilmde, minder te spreken over achtergronden en gebruik van de film bij het ballet. In ieder geval: succes voor Van Manen en zijn experiment.

P.J.M.

LINKS-RECHTS

Het links-rechts hierboven heeft niets te maken met de gesceanderde yell van de sergeant naast een excercerende troep. Dit artikel gaat niet over de betekenis van de exercitie voor de handhaving van de krijgstuuch. Je zou dat een ogenblik kunnen denken. Ego is tenslotte een blad voor militairen.

Dit links-rechts slaat op het links-rechts in de politiek, wat al bleek uit de twee uitslaande vleugels onder de titel.

Voor heel veel mensen een verwarrende zaak die politiek. Maar volop aktueel met twee verkiezingen achter de rug en een heel belangrijke in het verschiet. We beleven een tijd van verhoogde politieke aktiviteit, eigenlijk al sinds de Provo's een rookbom onder ons politiek partijensysteem hebben laten ontploffen. Voorlopig gevolg: een aantal scheuringen en scheuren en hier en daar wat schuchtere pogingen tot nieuwe groepering. En dus een nog grotere chaos van partijen en partijtjes, van programma's, tegenstrijdige meningen, met of zonder godsdienstige fundering; Ideologische en persoonlijke verschillen, soms vermengd met dood-ordinaire ruzies van mensen onder elkaar over tegengestelde belangen. Dat alles met elkaar heet dan politiek. Niet uit wijs te worden!

Geen wonder, dat een groot aantal mensen het heeft laten afweten. Dat bleek duidelijk bij de laatste verkiezingen. Ongeveer een derde van de kiezers, vooral jonge kiezers, heeft er toen de brui aangegeven, omdat het immers niet meer hoefde. Men heeft daar diepere politieke bedoelingen achter gezocht. Zelfs een nieuwe politieke beweging, die haar heil meer zou zoeken in buiten-parlementaire vormen van democratie. Maar dat betreft hoogstens een kleine groep van niet meer dan enkele procenten van alle kiesgerechtigden. De meeste niet-stemmers vonden het gewoon te moeilijk om te kiezen. Daarvoor is immers nodig, dat je elke dag de krant leest en dan natuurlijk niet alleen de sport en de advertenties. Dat je verder discussies volgt voor de T.V. en bewust luistert naar de nieuwsberichten als het gaat over binnen- en buitenlandse zaken, lonen en prijzen, belastingen NAVO, EEG, Kabouters en Dolle Mina's en nog veel meer. De reactie van veel mensen ligt voor de hand: Er zijn interessantere dingen op de wereld. Ze moeten het maar uitzoeken!

Dat laatste moet nu juist niet. Voor en over je laten beslissen zonder zelf een stem in het kapittel te hebben is de dood voor de democratie. Democratie wil in de eerste plaats zeggen: Iedereen moet meedenken, meepraten en tenslotte meebeslissen over de dingen, die de samenleving betreffen. Tegenwoordig noemen we dat inspraak. Het gekke is nu: Aan de ene kant vraagt men om meer inspraak, is er de wens tot verdere democratisering, aan de andere zijde gooit een groot aantal mensen de inspraak, die men reeds heeft te grabbel. Dat laatste klinkt wat onvriendelijk en verwijtend. Voor een deel ten onrechte. Ik geloof, dat de politiek inderdaad te onduidelijk, te onoverzichtelijk en te moeilijk is.

Dit artikel heeft tot doel wat orde in de chaos te scheppen met behulp van de begrippen **links** en **rechts**, vermoedelijk de meest gebruikte, maar daarom nog niet voor ieder de meest duidelijke woorden uit het politieke woordenboek. Dat laatste is m.i jammer, want deze twee woorden verwij-

zen naar een fundamentele tegenstelling in de politiek, die altijd en overal aanwezig is omdat ze ten grondslag ligt aan alle politieke verschillen. Daarom kun je er heel veel mee doen; dus een paar vruchtbare begrippen, die veel duidelijk maken.

Ik ben mij goed bewust, dat ik met deze uitspraak een aantal mensen tegen de haren in strijk. Ik hoor ze al zeggen: Je moet mensen niet in hokjes stoppen; je kunt mensen geen etiketten opplakken; het is onmogelijk de grote verscheidenheid van politieke meningen samen te vatten in een paar begrippen als links en rechts of liberalisme en socialisme. Dat is ouderwets.

Natuurlijk hebben zij bij voorbaat al gelijk. Dat is inderdaad onmogelijk. Politiek links en rechts in reïncultuur, dus in zuivere vorm kom je ze in werkelijkheid nauwelijks tegen. Wat je tegenkomt zijn mengvormen en geleidelijke overgangen van links en rechts, van rechts met snuffe links of omgekeerd. Dat heb ik willen aangeven met twee uitslaande vleugels onder de titel.

Wie hieruit echter de conclusie trekt, dat men zulke samenvattende begrippen in de politiek niet meer mag gebruiken, schaft echter de taal af en daarmee het denken. Om de volle rijkdom van de werkelijkheid, ook de politieke werkelijkheid een beetje overzichtelijk en hanteerbaar te maken moet een mens nu eenmaal lijnen trekken en onderscheidingen maken. Ik geef toe, dat is een rauw bedrijf. Hoe je het ook doet, het is altijd onvolmaakt. Maar het moet gebeuren. Doe je het niet dan blijf je machteloos staan tegenover een ongrijpbare en daardoor onbegrijpelijke wereld.

Bovendien, wenselijk of niet. Het gebeurt eenvoudig. De begrippen links en rechts worden gebruikt, hier en overal, om orde te scheppen in de veelheid van opvattingen, onverschillig of het gaat over bestuursvormen, inkomensverdeling, ras- en klasstegenstellingen, de lengte van de haren of de beleving van de seksualiteit in hetero- of homoverhoudingen. Iedereen spreekt over linkse en rechtse partijen over linker en rechter vleugels binnen partijen, kerken en andere groeperingen. En de vraag is dan, wat is de betekenis van deze woorden?

Betekenen ze altijd hetzelfde of telkens weer iets anders. Bestaat er een begrijpelijk verband tussen het ene rechts en het andere? Waarom heten de Kabouters links en de partij van de heer Koekoek rechts? Waarom is de PvdA links, maar minder links dan de PSP? Waarom is de VVD rechts, doch blijkbaar niet rechts genoeg voor de heren Koekoek en Harmsen. Wat is het Linkse in Vrij Nederland, de Volkskrant en het Vrije Volk? Wat het rechtse in Elzeviërs Weekblad en de Telegraaf? De VPRO is blijkbaar duidelijk links en de TROS rechts, maar waar zit hem dat in? Communisme, zegt men, is links, zelfs uiterst links. Maar is Bresjnef nu linkser of rechtser dan de Tsjechische communisten van het type Dubcek, die hebben moeten bukken voor het Russische geweld?

„Dat is een heel eenvoudige zaak”, zegt iemand. „Links, dat zijn de oproerkraaiers, de herriescoppers, die altijd protesteren. De mensen, die alle normen en waarden omver willen smijten; de wegmetonzers, die onze nationale symbolen beledigen en de lui, die hun vuil achter laten op het natio-

na: monument in Amsterdam. Dat is duidelijke taal, we weten nu nog wel niet wat precies links is, maar een ding staat onomstotelijk vast: De spreker is rechts en waarschijnlijk een heel eind rechts van het midden. Voor hem is links gelijk aan slecht en rechts heeft dezelfde betekenis als goed. Dat is geen beschrijving, maar een oordeel en wel een bijzonder soort oordeel, nl. een vooroordeel. Nou met vooroordelen kunnen we weinig beginnen.

Nee, dan is het volgende heel wat serieuzer:

Links is:	Rechts is:
1. Niet-Confessioneel	1. Confessioneel
2. Socialistisch	2. Liberaal
3. Vooruitstrevend	3. Conservatief

● **Niet-Confessioneel — Confessioneel**

Historisch begrijpelijk, maar nu verouderd. In de Tweede Kamer zitten de confessionele partijen rechts en de niet-confessionele partijen links van de voorzitter. Volgens deze definitie zou de VVD een linkse partij zijn. Nu is het waar, dat in de vorige eeuw de politieke voorvaderen van mevrouw Van Someren-Downer en mr. Geertsema in de verhoudingen van toen links waren. Wie echter nu de VVD nog links noemt, veroorzaakt op zijn minst een politieke spraakverwarring.

● **Socialistisch — Liberaal**

Ook afgekeurd. Er zijn mensen, die wel links, maar beslist niet socialistisch genoemd willen worden. En het omgekeerde is ook waar: Er zijn liberalen, die niet rechts zijn. Er is overigens een tijd geweest, dat het liberalisme links was, n.l. in de tijd van Thorbecke. Het gaat daarom ook niet op Liberaal en rechts gelijk te stellen.

● **Vooruitstrevend-Behoudend of Progressief-Conservatief**

Mevrouw Van Someren-Downer, nu voorzitter van de VVD heb ik eens horen zeggen: „Ik ben niet bepaald ultra-links, maar wel vooruitstrevend.” Dat is een begrijpelijke uitspraak. In Nederland wil niemand conservatief heten, behalve misschien Ridder Van Rappard. In ons land streeft iedereen vooruit. Wel in verschillende richtingen natuurlijk. Maar toch vooruit. De woorden behoudend en conservatief hebben bij ons een ongunstige bijklank en zijn daardoor ongeschikt als aanduiding voor een politieke instelling, als het tenminste niet om propaganda gaat.

Hieruit blijkt, dat men de begrippen links en rechts niet zonder meer door een paar andere woorden kan vervangen. Ze hebben een eigen betekenis in de taal van de politiek en om die te achterhalen zullen we ons moeten bezig houden met de politiek zelf, met de harde kern waar het in de politiek om gaat.

De harde kern van de politiek.

In de politiek gaat het om machtsverdeling, om de verdeling van macht en geld. Een van beide is eigenlijk overbodig, want bijna altijd kan men macht ruilen voor geld en geld voor macht. De gulden is de eenheid van macht. Macht over alles wat schaars is en dus waarde heeft. Er zijn minder bruut klinkende definities van politiek te geven, fraaier en edeler, maar minder vruchtbaar, als je iets duidelijk wilt maken.

In Nederland hebben we per jaar zo'n slordige honderd miljard gulden te verdelen. Dat is ons nationale produkt of huiselijker gezegd onze nationale koek. Die koek wordt elk jaar 4 tot 6% groter, de groei van ons nationaal inkomen. Die groei is politiek heel belangrijk, want juist daarmee zijn nieuwe dingen te doen en daardoor vorderingen aan te brengen in de verdeling van het geheel. Het lijkt daarom wel eens alsof de politiek draait om de verdeling van de groei van het nationaal inkomen. Wij gaan ons hier echter

bezighouden met de verdeling van de hele koek, die ik hier voor het gemak weergeef in de vorm van een rechthoek. Dan kan het mes erin. Anders moet het zo bij woorden alleen blijven.

Het mes erin.

De eerste snede, lijn A, wordt gegeven door de Min. van Financiën. Hij bepaalt, welk deel van de nationale koek aangewend zal worden voor collectief gebruik, voor ons allemaal samen voor onderwijs, defensie, wegebouw, cultuur, sociale voorzieningen en voor hulp aan anderen, de ontwikkelingshulp. De rest kunnen we besteden voor ons zelf in de private sector, zoals dat heet.

Op de derde dinsdag in september, direkt nadat de koningin de troonrede heeft uitgesproken, maakt de Min. van Financiën de miljoenennota bekend, d.w.z. hoeveel de overheid nodig heeft om haar taken te kunnen verrichten. Daarmee is de lijn A getrokken. Het had natuurlijk ook lijn A' kunnen zijn of A". Dat is een kwestie van kiezen, iets meer naar links of iets meer naar rechts. Iets meer naar links betekent minder belastingen, dus ook minder overheidsvoorzieningen, iets meer naar rechts hogere belastingen en dus ook meer ruimte voor collectieve voorzieningen. Dat is duidelijk. Waar de lijn A tenslotte gezet wordt, wordt bepaald door de krachtverhouding tussen linkse en rechtse politiek. Links wil de lijn A", terwijl rechts meer voelt voor de lijn A'. Links wil een groter deel van de nationale koek voor gezamenlijk gebruik. Rechts wil als het even kan de belastingen zo laag mogelijk houden. Met deze regel kun je de partijen vrij zuiver een plaats geven, te linker en ter rechter zijde. Wie een ontzettende hekel heeft aan belasting moet rechts stemmen.

Er is één uitzondering op deze regel. Als het gaat om de verdediging van lijf en goed en van huis en hof tegen de bedreiging van vijandige vreemden, dan is rechts meer dan links bereid om offers te brengen. Toen de regering 225 miljoen vroeg voor de versterking van de krijgsmacht, zei rechts: „Natuurlijk” en links: „Kunnen we het niet beter aan onderwijs of aan de woningbouw besteden?”

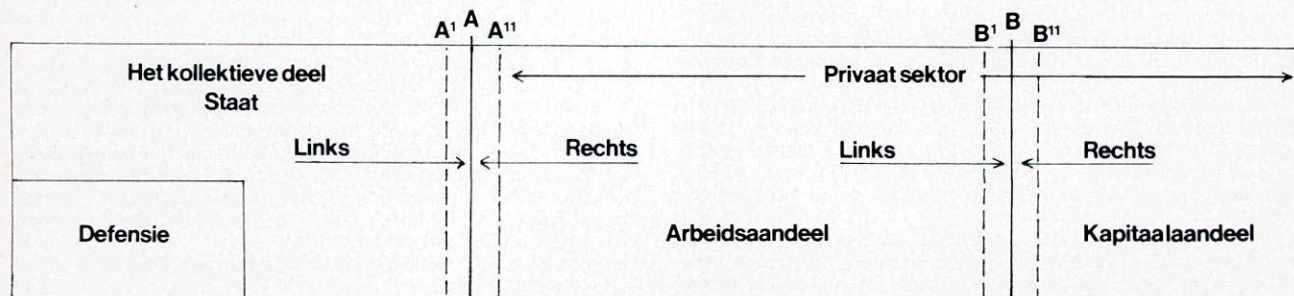
● De lijn B in de verdeling van onze welvaartskoek, het klinkt een beetje technisch, verdeelt de rest in twee niet helemaal gelijke delen, het arbeidsinkomen en het kapitaalinkomen. Aan de ene kant de lonen, salarissen, wedden, kortom wat de mensen met werken verdienen, aan de andere kant de renten en dividenden, dus de winst op kapitaal. Deze lijn is in het geding als het gaat om de loon- en de prijspolitiek tussen werknemers en werkgevers, tussen de vakcentrales en de werkgeversorganisaties in de Stichting van de Arbeid en de SER, met de regering als niet altijd onpartijdige scheidsrechter. Want ook hier doet zich de rechts-links tegenstelling gelden. Links streeft ernaar het arbeidsaandeel te vergroten, vanzelfsprekend ten koste van het kapitaal-aandeel. Rechts doet het omgekeerde.

VERDELING VAN HET ARBEIDSAANDEEL

Niet alle mensen kregen evenveel betaald voor hun werk. Er zijn mensen, die het moeten doen met een minimumloon van nu f 166,20 per week of f 8642,— per jaar. Daarentegen zijn er ook die f 120.000,— per jaar vangen of zelfs meer. Mensen met minimum loon zijn er meer dan met een topsalaris. Dat is op een beetje ruwe manier zichtbaar gemaakt in de onderstaande grafiek in de vorm van een pagode, een soort Boeddhistische tempel.

Hoe hoger in de tempel, hoe hoger het salaris. Bovenin zitten de weinige gelukkigen in financieel opzicht, onderin de grote massa. De vorm van deze grafiek is het derde strijdpunt in de politiek.

Links wil de tempel in elkaar drukken. De basis omhoog en de top omlaag, zodat de verschillen kleiner worden. Rechts wil de top nog hoger. De verschillen nog groter. Als dat niet

Bezinning op aktivisme

Het is — als ik dit schrijf — tamelijk rustig. Aan de universiteiten, in de studentenbewegingen, bij de kabouters, in de havens en bedrijven. Dat was kort geleden nog anders. Bezettingen in Tilburg en Amsterdam, grootscheepse kraakacties, protesten van Notenkraakers en de actie-groep „To-maat”, schrijvers- en kunstenaars-acties en in het buitenland de revolutie in Parijs, het verzet tegen de Springer-pers en de Notstandsgesetze, demonstraties in Londen, wijd verbreide onrust in de Verenigde Staten. En nu?

De Studentenvakbeweging laat nog maar nauwelijks van zich horen, de Amerikaanse Marxiste Angela Davis zit in de gevangenis, Rudi Dutschke wordt scherp in de gaten gehouden, Daniel Cohn-Bendit is uit geageerd. Het is allemaal hond in de pot. Waarom? Hebben de protestbewegingen zich te veel geïsoleerd? Is het revolutionaire elan geblust? Zijn er geen spectaculaire dingen meer om voor te vechten? Of zit men theoretisch vast,

weet men niet meer hoe het verder moet?

Over dat isolement is wel het een en ander te zeggen. Marcuse, die een grote invloed heeft gehad op de ontwikkeling van het protest omdat hij een theoretische legitimatie vond voor het protest tegen de gevestigde orde, is er altijd van uit gegaan dat heilzame maatschappelijke veranderingen alleen door onderdrukte minderheden bewerkstelligd konden worden. De negers en studenten zouden het moeten klaren, anders zou er niks van terecht komen. Daar tegenover staan de meer vanuit het Marxisme geïnspireerde theorieën, waarbij omverwerping van de bestaande orde alleen denkbaar is als de voorhoede in staat blijft om tijdig de arbeiders voor haar ideeën te winnen. Daartoe blijkt die voorhoede niet in staat, althans niet gedurende langere tijd. Tijdens de onrust in Parijs heb ik weliswaar studenten en arbeiders met elkaar zien ping-pongen en discussiëren, maar na de stakingen was dat afgelopen. Men is naïef als

men het feit dat anderhalve communistische broodbakker de bezetters van het Maagdenhuis af en toe van brood voorzagt, interpreteert als een symptoom van de op handen zijnde verbroedering van arbeiders en studenten.

De arbeiders waarderen de tijdelijke hulp van studenten bij hun acties, maar als de inspanningen voor een betere sociale positie gelukt of mislukt zijn, is het meestal afgelopen met de samenwerking. De arbeiders gaan dan de studenten weer zien zoals ze zijn: jongeren die zich voorbereiden op een hogere positie, op een beter salaris. Op zijn best kritische bazen, maar in ieder geval bazen. En geef ze eens ongelijk. Met deze constatering is natuurlijk niet aangetoond dat de ideeën van protesterende jongeren steriel gebleven zijn, omdat ze niet „verkoopbaar” bleken aan grotere groepen. Want als ik nu ergens in geloof, dan is het in de daadwerkelijke doorwerking van allerlei nieuwe ideeën in de maatschappij. Wat begonnen is op zeer kleine

gaat in ieder geval de vorm van onze pagode houden zoals hij is.

Misschien is dit verschil het meest karakteristieke en fundamentele in de verhouding van links en rechts.

Ook de strijd om de lijnen A en B kunnen hieruit verklaard worden. Waarom wil links meer overheidsuitgaven, wat vanzelfsprekend hogere belastingen met zich meebrengt? Niet uit propagandistisch oogpunt, want propaganda voor hogere belastingen spreekt maar weinigen aan. Nee, omdat belastingen, speciaal de directe belastingen een gelijkmakende werking hebben. Hetzelfde geldt voor collectieve voorzieningen, die meestal de maatschappelijk zwakkeren het meest ten goede komen.

Nog duidelijker ligt dit bij de verdeling Arbeids- en Kapitaal inkomens. Bijna alle mensen moeten het hebben, van wat ze met werken verdienen. Slechts een betrekkelijk klein aantal, niet de armsten, kunnen hun leven baseren op de opbrengst van hun kapitaal. In rechtse kringen wijst men vaak naar de kleine rentetrekkers, die het zo hard hebben. Natuurlijk, als de kleine rentetrekkers het wat beter krijgen, zitten de groten automatisch op rozen.

In het algemeen is het dus zo, dat:

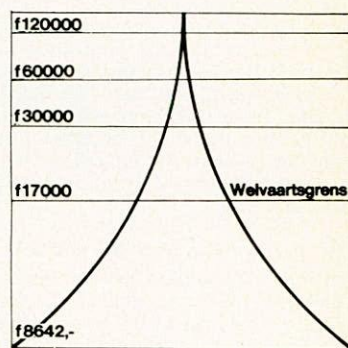
Links streeft naar grotere gelijkheid, als het gaat om de verdeling van geld en macht, tussen rijk en arm, tussen de mensen, die het voor het zeggen hebben en degenen, die moeten gehoorzamen. Ook in de verhouding man - vrouw, blank-zwart, ouders-kinderen, leraren - leerlingen enz.

Rechts verdedigt de bestaande ongelijkheden in een maatschappij, dus de rechten van de sterksten. Eén van onze meest rechtse partijen, het GPV vindt, dat wij onze stamverwanten in Zuid-Afrika niet voor de voeten moeten lopen bij het handhaven van de blanke baasskap.

In laatste instantie is dit een verschil in mensbeschouwing en moraal.

Voor links zijn alle mensen in beginsel gelijkwaardig en gelijkberechtigd. Dat moet in de structuur van staat en maatschappij tot uitdrukking komen. Niet om alle mensen gelijk te maken, maar wel om voor alle mensen de voorwaarden te scheppen tot een zo volledig mogelijk ontplooiing te komen.

Voor rechts zijn de mensen niet alleen ongelijk, maar ook ongelijkwaardig. Er zijn rangen en standen, hogere en lagere. Er zijn heren en knechten, bazen en ondergeschikten,

rijken en armen, blanken en zwarten, mannen en vrouwen. En dat is niet alleen zo, het is onvermijdelijk. Dat ligt in de natuur besloten. Dus hoort het ook zo te zijn.

De maatschappelijke verschillen zijn een maatschappelijk goed.

Zij vormen tezamen de ruggegraat van de samenleving. Nog sterker, de hiërarchie is de maatschappelijke orde zelf, die koste, wat het kost verdedigd moet worden tegen subversieve elementen van links, de revolutionaire oproerkraaiers, die zich verzetten tegen het Gezag en de gevestigde orde. Kortom tegen Wet, Orde en Gezag, door God zelf zo ingesteld. De sociale verschillen zijn het logische gevolg van de verschillen in karakter, bekwaamheid, verstand en wilskracht. Wie de maatschappelijke verschillen niveleert verwoest de prikkel om zich in te spannen, het voornaamste motief tot activiteit, het eigenbelang.

Het is duidelijk dat rechts in onze samenleving de sterkste troeven in handen heeft. Dat is logisch. Rechts bezet de machtsposities. Is het niet in de staat, dan toch zeker in de maatschappij. Links is de oppositie, de kritiek op de maatschappij: Deze maatschappij deugt niet, zij is onrechtvaardig en onredelijk en moet dus veranderd worden. Geleidelijk en voorzichtig stap voor stap, de gematigden. Of totaal en radicaal door middel van een revolutie, de extremen. Een kwestie van temperament.

Hoe dat werkt in de praktijk van de politiek bekijken we in een volgend artikel.

S. v. d. Belt

schaal, heeft een enorme uitbreiding ondergaan via de media, via boeken, tijdschriften, pamfletten. Het verwijt van de radicalen, dat de pers uitsluitend geïnteresseerd is in de spectaculaire uitwassen van hun protest, in plaats van in de beweegredenen ervan, is een ontoelaatbare generalisatie. In de eerste plaats geldt het niet voor de hele pers, in de tweede plaats is er een aantoonbare verschuiving in de belangstelling gaande van het symptoom naar het motief en van een objectiverende naar een participerende journalistiek.

Achteruitgang of vooruitgang

Ik geloof met andere woorden dat de bewegingen zich misschien soms geïsoleerd hebben, van hun ideeën kan dat althans niet gezegd worden. Daarmee is het probleem overigens niet opgelost. Want het gaat niet alleen om de doorwerking van de ideeën, maar evenzeer of misschien nog meer om wat er verder mee gedaan wordt. Of je daarover teleurgesteld of tevreden bent, is sterk afhankelijk van je verwachtingen die op hun beurt weer te maken hebben met je referentiekader, met je plaats in de samenleving. Wat begonnen is, voornamelijk in Amsterdam en aan de universiteit van die stad, is niet tot Amsterdam, niet tot de universiteit, niet tot het onderwijs beperkt gebleven. Met de toename van de lucht- en waterverontreiniging, is zeker ook de belangstelling daarvoor toegenomen. Wat vijf jaar geleden nog een onderwerp was, dat alleen in Provo-geschriften aan de orde kwam, is nu een toppic in de hele pers, radio en televisie niet uitgezonderd. Kleine actiegroepen zijn overal in het land bezig.

Er zijn bejaardenhulpdiensten, werkgroepen voor gastarbeiders, kritische artsen, leraren, groepen tegen geluidshinder en voor natuurbescherming, verenigingen van dienstplichtige militairen, organisaties van dienstweigeraars, actiecomités van bewoners, kinderbeschermers, vormingswerkers en zo nog veel meer. Ze doen hun best maar hun resultaten zijn, zeker op korte termijn bezien, zeer beperkt. Het kritische engagement lijkt bijna een modeverschijnsel te zijn geworden, maar wie het uitsluitend zo ziet, houdt er niet genoeg van en miskent de belangenloosheid en de spontaniteit van velen die zich voor hun verdrukte medemens inzetten. Misschien dat het revolutionaire elan wat geblust is, het humanitaire is dat zeker niet. Het is daarbij natuurlijk maar wat je revolutionair noemt. In de Marxistisch-revolutionaire optiek mag de grote kladderacht niet te lang wegblijven. Deelverbeteringen zijn daar schijnverbeteringen.

Boven: Bernadette Devlin. Daaronder: Rudi Dutschke met vrouw

Het moet allemaal steeds ellendiger worden, om de slachtoffers van de ellende daardoor beter te kunnen motiveren voor de grote slag. Wie het zo ziet, moet wel erg teleurgesteld zijn, over de langzame vooruitgang die er in vele sectoren zichtbaar is. Toch hebben niet alleen orthodoxe Marxisten recht op dat gevoel van teleurstelling. Wie het voeren van actie niet overlaat aan een handje vol idealisten in de hoofdstad des lands, maar ook zelf aan de slag gaat, zal bemerken hoe moeilijk de mens veranderbaar is, hoe hij vastzit aan zijn zekerheden, hoeveel meer hij uit is op eigen belang, dan op collectief belang en hoezeer de ongelijkheid en de onvrijheid in de structuur van onze samenleving zijn ingebouwd.

Ingebakken geweld

Maatschappijkritiek is kritiek op onze maatschappij, die een democratische

maatschappij is. Als we er vanuitgaan, dat iedereen van democratie houdt, dan houdt ook iedereen van onze maatschappij. Het uitgangspunt is illusoir. Onder democratie verstaan we allemaal wat anders. Misschien dat een zwijgende meerderheid onder democratie dat systeem verstaat dat de huidige situatie het best in stand houdt. Waarin een grote mate van rust verzekerd is en waarin zaken die zich als onrustig aan hen voordoen tot randverschijnselen beperkt blijven. Waarin je door je lidmaatschap van een vakbond of een partij je eigen betrokkenheid als het ware verkoopt aan je vertegenwoordigers.

Wie wel van zijn betrokkenheid blijk geeft, wie de zaak niet zonder meer uit handen geeft aan anderen, wie er zelf inspringt zal merken hoe beperkt zijn mogelijkheden zijn. Hoeveel groter de kansen en mogelijkheden voor de mensen aan de top van een hiërarchi-

Vervolg Bezuiniging op aktivisme

sche structuur zijn dan voor de mensen aan het grondvlak. Het vervelende is alleen dat de intolerantie en het geweld dat in vele maatschappelijke structuren ingebakken zit, veel minder zichtbaar, veel minder spectaculair is, dan het geweld en de intolerantie van de groepen die er tegen ten strijde trekken. De baksteen door de ruit, de interrupties en tomaten wekken veel meer verontwaardiging dan bijvoorbeeld de gegevenheid dat meneer x, een lid van vereniging y, veel minder routine, uitdrukkingsvaardigheid, beschikbaarheid over informatie en daardoor kennis van en inzicht in bepaalde problemen heeft, dan meneer z, voorzitter van dezelfde vereniging y. De vertrouwtheid en vergroeiheid met een bepaalde bestaande orde maskeert het falen van die orde veel meer, dan het falen van iemand die aan die orde wil sleutelen.

Vervelend is ook dat iemand die iets veranderen wil over een alternatief moet beschikken, althans dat is een eis, die vaak door de minder verandingsgezinden gesteld wordt. Een eis die een alibi moet zijn voor het ontbreken van eigen vindingrijkheid. Ook hier is er een groot misverstand. Terwijl de opposant ervan uitgaat dat het alternatief er pas kan komen als iedereen bereid is om met hem mee te denken, nadat hij zelf eerst een aarzelende stap in de richting van een diagnose gezet heeft, hinderen zijn gesprekspartners hem juist formalistische zijpaden te gaan bewandelen.

Strategisch vastgelopen

Ik geloof niet dat de activisten theoretisch vast zitten, ik geloof meer dat ze strategisch vastgelopen zijn. Er is een lange verlanglijst van doelen die door hen gesteld, maar door de maatschappij in haar geheel nog niet bereikt zijn. Over verderliggende doelen moet uiteraard nog veel getheoretiseerd worden. Maar wat gebeurt er wanneer de wetgever (zoals bijvoorbeeld bij de Wet-Veringa gebeurd is) weliswaar voor een deel tegemoet komt aan de wensen van radicale groepen, maar niet in die mate waarin die groepen dat gewent zouden hebben? Naïevelingen denken misschien dat de radicalen dan naar de wetgever toestappen om haar te feliciteren met de stap in de goede richting, die zij gezet heeft. Maar nee hoor. De ondankbare maatschappijvernieuwers zijn boos, teleurgesteld. Dat zijn ze omdat ze het gevoel hebben dat ze niet gewonnen hebben en omdat ze weten dat het in de komende tijd niet gemakkelijk zal zijn om opnieuw een grotere groep van medestanders achter zich te krijgen. Immers, ook die potentiële medestanders zullen het gevoel hebben, dat het toch allemaal niet gelukt is. Het hele spelletje moet weer over-

nieuw beginnen. Voor het zover is, ontstaan er talloze discussies tussen meer en minder gematigde strategen, discussies die het in eerste instantie onmogelijk maken om tot een formulering van nieuwe doeleinden te komen.

Het anti-autoritair-dilemma

Een groot dilemma voor radicalen vormt ook het anti-autoritair model. De scholing die noodzakelijk is om tot anti-autoritair denken te geraken is vaak zelf niet vrij van autoritaire trekken. En alle warsheid van autoriteit ten spijt kan men toch vaak niet voorkomen, dat er tijdens acties of tijdens de voorbereidingen daarvan leiders ontstaan. Sommigen hebben daaraan een uitgesproken behoefte, anderen vinden een sterke leiding een voorwaarde om acties te doen slagen, anderen blijken uitgesproken leidersfiguren.

Niet autoritair misschien maar wel beschikkend over grote overredingskracht, verbale begaafdheden of mediamieke verschijningsvormen. Het dilemma waarbij grotere groepen overtuigd moeten worden en waarbij dat niet lukt op basis van goed-ideologisch gefundeerde argumenten, maar eerder op basis van een bepaald appeal waarin gevoel voor humor en relativering en een niet te verdachte manier van kleding van belang kunnen zijn. Hebben de schrijvers van revolutionaire memoires (Dutschke, Regtien, Cohn-Bendit, Bernadette Devlin) de revolutie een dienst bewezen of hebben zij zich laten inkapselen, een handreiking gedaan aan het versmadede groot-kapitaal? Zijn pamfletten alleen betrouwbaar zo lang ze op een slechte stencilmachine tot stand gekomen zijn, of zijn Vrij Nederland en Avenue, of Libelle en Margriet toch geschiktere media om de nieuwe ideeën te verspreiden? Het dilemma waarbij inkapseling gezien wordt als voorwaarde tot het bereiken van een grotere groep. Maar er is nog een ander dilemma. Wat gaat er gebeuren met de kindertjes die een heilzame anti-autoritair opvoeding hebben, wanneer zij op een gegeven moment de boze maatschappij moeten betreden? Zijn zij dan erg kwetsbaar. Ik ken een man die gezegd heeft dat hij zijn kinderen nog meer autoritair opvoedt dan de samenleving is. Ze krijgen slaag als ze niks gedaan hebben, discussie is uitgesloten. Hij vindt dat de grootste blijk van vaderliefde die er denkbaar is en hoewel dat de vraag is, zit er zeker iets in. Het kan alleen nog maar meevallen. Waarschijnlijk blijft een redelijke tusschenweg toch de beste manier, ergens tussen aanpassing en kritiek.

Buiten-parlementaire zuignappen

In „Socialisme en Democratie” heeft Den Uyl een democratisch-socialis-

tisch antwoord op de nieuwe maatschappijkritiek gegeven. Hij schrijft:

„We moeten welbewust breken met het ongerichte welvaartsstreven. Menselijke zelfontplooiing en dienstbaarheid moeten norm van de ontwikkeling zijn in plaats van macht en rijkdom. De economische groei moet ondergeschikt gemaakt worden aan de leefbaarheid en de bescherming van het natuurlijke milieu. De onderneming moet hervormd worden. Experimenten met arbeiderszelfbestuur. Vergroting van de rechtstreekse invloed van de kiezers. Het parlement voorzien van zuignappen op buitenparlementaire acties. De vertegenwoordigende democratie meer inhoud geven. Mensen interesseren voor hun eigen toekomst. Voorrang geven aan permanente vorming. Zelfbeschikking over de omstandigheden waarin en het doel waarvoor men werkt. Betere controle op het militair-industrieel complex.”

Dat klinkt allemaal niet gek, maar zeer algemeen. Sommige punten worden al jaren met de mond beleden, andere zijn overgenomen uit de sfeer van de maatschappijkritiek, voor zover ze inpasbaar bleken in de ideeën van het parlementair-democratische socialisme, dat dan tegenwoordig voorzien moet zijn van buitenparlementaire zuignappen, whatever that may be. Hoe de protestbewegingen zich in de nabije toekomst precies gaan ontwikkelen, valt niet makkelijk te voorzien. Dat zij een zeer noodzakelijke functie vervullen, lijkt mij buiten kijf. Vooral als zij er in slagen zich op redelijke afstand van allerlei metafysisch gebazel te houden en hun eigen dogma's niet al te serieus nemen. En als zij de jaarden blijven helpen met het aanharken van hun tuintjes. Idealen gaan iets betekenen als ze geconcretiseerd worden.

L. M. de Rijk schreef in „Socialisme en Democratie” van december 1970:

„Het praktiseren van de idealen eist een zich binden aan enige structuur, een ingaan in enig establishment. Wie dit verafschuwt, verdoemt zichzelf tot dadenloosheid en zijn idealen tot woordkraam.”

Ik zou daar graag aan toe willen voegen, dat het ingaan in veel establishment de dragers van goede ideeën deze vaak vrij snel heeft doen loslaten. De buitenparlementaire oppositie moet huizen kraken, om mensen te helpen en de establishment in de gelegenheid te stellen om te kunnen zeggen „dat men er bepaaldelijk wel enig begrip voor kan opbrengen! Tuintjes bij jaarden aanharken is het opvullen van een leemte die ondanks de goede voor-nemens van politieke partijen en parlement is ontstaan.

JAN HAASBROEK